

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПЛКИ
„ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”
КАФЕДРА ПРАВОЗНАВСТВА**

**ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ
з навчальної дисципліни „РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО”
підготовки бакалавра спеціальності 081 «Право»**

Розглянуто та схвалено
на засіданні кафедри
правознавства
31 травня 2016 року
протокол № 10
Зав. кафедри
_____ проф. Лаврик Г.В.

Модуль I. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Поняття, структура та історичне значення римського приватного права

Питання для обговорення

1. Поняття та предмет римського приватного права.
2. Структура римського права та його основні системи.
3. Етапи розвитку Римської держави і права.
4. Рецепція римського права.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Під впливом права яких країн розвивалося право у Стародавньому Римі?
  - 1.2. Назвіть характерні риси приватного права та розкрийте його сутність.
  - 1.3. Назвіть характерні риси публічного права та розкрийте його сутність.
  - 1.4. Охарактеризуйте співвідношення *jus naturale* (природного права), *jus gentium* (права народів) та *jus civile* (права цивільного) у Стародавньому Римі.
  - 1.5. Вкажіть причини виникнення та сутнісні риси преторського права.
  - 1.6. Охарактеризуйте основні принципи римського приватного права.
  - 1.7. Поясніть смисл поширеного в юридичній літературі твердження: «найважливішою особливістю римського права було те, що воно за своїм характером становило систему позовів».
  - 1.8. Назвіть етапи розвитку римського приватного права. Чи співпадають вони з етапами розвитку Римської держави?
  - 1.9. Що розуміють під рецепцією римського приватного права?
  - 1.10. Охарактеризуйте етапи західноєвропейської рецепції римського приватного права.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Підібрати й проаналізувати історичні факти, що засвідчують значення римського приватного права для розвитку правової системи України.
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Право Стародавнього Риму у процесі свого формування та розвитку зазнало впливу:
    - а) давньогрецького права;
    - б) далекосхідного права;
    - в) іудейського права;
    - г) канонічного права католицької церкви.
  - 5.2. Публічне і приватне право в Стародавньому Римі:
    - а) відразу виникли як автономні підсистеми;
    - б) виокремилися поступово;
    - в) завжди існували як єдине (недиференційоване) ціле;
    - г) ніколи не виокремлювалися римлянами.
  - 5.3. Римський юрист Ульпіан стверджував, що публічне право:
    - а) «стосується користі окремих осіб»;

- б) «належить до становища Римської держави»;
- в) «стосується інтересів патриціїв»;
- г) «захищає інтереси плебеїв».

5.4. Римський юрист Ульпіан стверджував, що приватне право:

- а) «стосується користі окремих осіб»;
- б) «належить до становища Римської держави»;
- в) «стосується інтересів патриціїв»;
- г) «захищає інтереси плебеїв».

5.5. Норми публічного права мають характер:

- а) імперативний;
- б) диспозитивний;
- в) рекомендаційний;
- г) координаційний.

5.6. Норми приватного права мають характер:

- а) імперативний;
- б) диспозитивний;
- в) рекомендаційний;
- г) наказовий.

5.7. Яке право, за висловом римського юриста Папініана, «не може змінюватися договорами приватних осіб»:

- а) публічне;
- б) приватне;
- в) зобов'язальне;
- г) майнове.

5.8. На думку римського юриста Ульпіана, *jus naturale* (природне право) належить:

- а) тільки громадянам Риму;
- б) громадянам Риму та жителям римських провінцій;
- в) всім людям;
- г) усьому живому, в тому числі тваринам.

5.9. Цивільне (квіритське) право – це право, яке поширювало свою дію:

- а) на все населення Стародавнього Риму;
- б) лише на римських громадян;
- в) на римських громадян та їх рабів;
- г) тільки на патриціїв.

5.10. Право народів (*ius gentium*), що виникло в античному Римі, регулювало:

- а) виключно відносини між Римом та іншими державами;
- б) виключно відносини між римськими провінціями;
- в) шлюбні відносини між патриціями і плебеями;
- г) цивільні відносини мешканців Римської держави незалежно від їх громадянства.

Тема 2. Джерела римського приватного права

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Які значення має термін «джерело права»? Що розуміють під формальними джерелами права?
  - 1.2. У чому полягає загальна тенденція трансформації зовнішніх форм римського приватного права?
  - 1.3. Охарактеризуйте звичай як норму неписаного права Стародавнього Риму.
  - 1.4. Що Вам відомо про походження та структуру Законів XII таблиць?
  - 1.5. Назвіть види законів Стародавнього Риму, розташувавши їх в порядку виникнення.
  - 1.6. Постанови яких видів видавали римські імператори? Які перші спроби кодифікації цих постанов відомі історичній науці?
  - 1.7. Яку роль у розвитку римського приватного права відіграли едикти магістратів (насамперед, преторів)?
  - 1.8. Яку роль у створенні римського права відіграли римські юристи? Які види діяльності вони здійснювали? Назвіть імена найвідоміших з них.
  - 1.9. Охарактеризуйте історію здійснення та історичне значення кодифікації Юстиніана.
  - 1.10. Яку структуру мав Звід цивільного права (Corpus juris civilis)?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Розробити структурно-логічну схему «Види джерел римського приватного права».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Офіційно-державні способи закріплення і зовнішнього вираження правових норм, за допомогою яких право набуває загальнообов'язковості та формальної визначеності:
    - а) матеріальні джерела права;
    - б) ідеальні джерела права;
    - в) ідеологічні джерела права;
    - г) формальні джерела права.
  - 5.2. Юридичні ідеї, погляди, теорії та інші елементи правосвідомості, під впливом яких утворюється і функціонує право:
    - а) матеріальні джерела права;
    - б) документальні джерела права;
    - в) ідеологічні джерела права;
    - г) формальні джерела права.
  - 5.3. Основним видом формальних джерел права у ранній період розвитку римського приватного права були:
    - а) сенатусконсульти;
    - б) закони;
    - в) звичаї;
    - г) конституції.

5.4. У ранній період розвитку Стародавнього Риму монополне право тлумачити й роз'яснювати закони мали:

- а) сенатори;
- б) понтифіки;
- в) світські юристи;
- г) претори.

5.5. Закони XII таблиць були складені:

- а) у VIII ст до н. е.;
- б) у V ст до н. е.;
- в) у III ст до н. е.;
- г) у I ст до н. е.

5.6. Під якими номерами правильно вказано види народних зборів у Стародавньому Римі республіканського періоду:

- а) куріатні коміції;
- б) центуріатні коміції;
- в) трибутні коміції;
- г) всі відповіді є правильними.

5.7. Найдавнішою формою народних зборів у Стародавньому Римі були:

- а) збори сенаторів;
- б) центуріатні коміції;
- в) трибутні коміції;
- г) куріатні коміції.

5.8. Сенатусконсультами у Стародавньому Римі називали:

- а) посадових осіб сенату;
- б) помічників сенаторів;
- в) постанови сенату;
- г) сенаторів, які роз'яснювали зміст законів.

5.9. Під якими номерами правильно вказано види імператорських конституцій у Стародавньому Римі:

- а) рескрипти;
- б) мандати;
- в) декрети;
- г) всі відповіді є правильними.

5.10. Письмові висновки імператора, що давалися як відповідь на будь-яке особисте звернення однієї зі сторін спору або на лист відповідного органу, позначалися терміном:

- а) рескрипти;
- б) мандати;
- в) декрети;
- г) едикти.

Тема 3. Особи у римському приватному праві

Питання для обговорення

1. Поняття особи. Правоздатність та дієздатність осіб.
2. Правове становище римських громадян.
3. Правове становище латинів, перегринів, вільновідпущеників та колонів.
4. Правове становище рабів.
5. Юридична особа в римському приватному праві.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «правоздатність». Коли вона виникала у фізичної особи? Наявністю яких соціальних станів вона зумовлювалась у Стародавньому Римі?
  - 1.2. Охарактеризуйте стан свободи (status libertatis) за римським правом.
  - 1.3. Охарактеризуйте стан громадянства (status civitatis) за римським правом.
  - 1.4. Охарактеризуйте сімейний стан (status familiae) за римським правом.
  - 1.5. Які ступені применшення (обмеження) правоздатності були встановлені римським правом?
  - 1.6. Охарактеризуйте сутність дієздатності та її види за римським правом.
  - 1.7. Вкажіть особливості та зміст правового становища римських громадян?
  - 1.8. У чому полягали особливості правового становища латинів і перегринів?
  - 1.9. Порівняйте правове становище вільновідпущеників, колонів і рабів.
  - 1.10. Як розвивався інститут юридичної особи в римському приватному праві?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю «Правове становище вільних осіб у Стародавньому Римі».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Здатність особи мати права та нести обов'язки називається:
    - а) дієздатністю;
    - б) правоздатністю;
    - в) деліктоздатністю;
    - г) осудністю.
  - 5.2. Яким станам мало відповідати становище індивіда в Стародавньому Римі для того, щоб він вважався правоздатним:
    - а) комерційний стан;
    - б) стан свободи;
    - в) сімейний стан;
    - г) духовний стан.
  - 5.3. Особу, яка народилася від вільної матері та невідомого батька, у Стародавньому Римі періоду принципату вважали:
    - а) рабом;
    - б) вільною;
    - в) вільновідпущеником;

г) колоном.

5.4. Особу, що народилася від матері, яка зачала рабиною, але у період вагітності набула свободи (волі), у Стародавньому Римі періоду принципату вважали:

- а) рабом;
- б) вільною;
- в) вільновідпущеником;
- г) колоном.

5.5. Який стан вважався базовим для визначення правоздатності особи в Стародавньому Римі:

- а) стан громадянства;
- б) стан свободи;
- в) сімейний стан;
- г) духовний стан.

5.6. Формальне проголошення рівності у правоздатності всіх вільних людей у Стародавньому Римі відбулося в:

- а) III ст до н. е.;
- б) I ст до н. е.;
- в) II ст н. е.;
- г) III ст н. е.

5.7. З яких основних прав складалася у Стародавньому Римі повна правоздатність особи у сфері приватноправових відносин:

- а) права укладати законний шлюб, який регулюється римським правом;
- б) права брати участь у виборах магістратів;
- в) права бути суб'єктом усіх майнових правовідносин, зокрема, торгувати;
- г) права служити у римському війську.

5.8. За яких умов новонароджена дитина у Стародавньому Римі набувала правоздатності:

- а) дитина цілком відокремилася від матері;
- б) дитина народилася живою;
- в) дитина має людську подобу⁴
- г) всі відповіді є правильними.

5.9. До фізичної смерті людини (тобто, втрати правоздатності) за правом Стародавнього Риму прирівнювалися такі факти:

- а) продаж у рабство;
- б) полон;
- в) засудження до тяжких видів покарання (довічна каторга);
- г) всі відповіді є правильними.

5.10. Якщо римський громадянин, який внаслідок полонення втрачав правоздатність, згодом отримував свободу, то його правоздатність:

- а) не відновлювалася за жодних обставин;
- б) завжди відновлювалася в повному обсязі;
- в) відновлювалася, але не завжди в повному обсязі;
- г) відновлювалася за виключних обставин (рішенням імператора).

Тема 4. Сімейний статус фізичної особи

Питання для обговорення

1. Римська сім'я. Агнатське та когнатське споріднення.
2. Шлюб.
3. Правовідносини подружжя.
4. Правовідносини батьків і дітей.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «сім'я».
  - 1.2. Охарактеризуйте загальні тенденції розвитку римського сімейного права.
  - 1.3. Змалюйте історичне тло формування агнатського сімейного ладу та вкажіть його юридичні характеристики.
  - 1.4. Чим зумовлювалось і в чому виявлялось зростання значення когнатського споріднення в Стародавньому Римі?
  - 1.5. Які види законного римського шлюбу існували в Стародавньому Римі? Порівняйте їх між собою.
  - 1.6. Охарактеризуйте умови та процедуру укладання законного римського шлюбу.
  - 1.7. Яким чином і за яких умов здійснювалося припинення шлюбу за римським правом?
  - 1.8. Охарактеризуйте правовідносини подружжя за римським правом.
  - 1.9. Охарактеризуйте правовідносини батьків і дітей за римським правом.
  - 1.10. Які способи встановлення і припинення батьківської влади відомі з історії Стародавнього Риму?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю прав та обов'язків подружжя у шлюбі без чоловічої влади (*sine manu*) та шлюбі з чоловічою владою (*cum manu*).
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Арогація (*arrogatio*) в Стародавньому Римі була способом усиновлення:
    - а) повнолітніх та осіб із повною правоздатністю (осіб свого права);
    - б) осіб чужого права;
    - в) іноземців;
    - г) перегринів.
  - 5.2. Римська сім'я, яка була об'єднанням осіб не за ознакою кровного споріднення, а за ознакою загальної юридичної підлеглості всіх членів сім'ї *pater familias*:
    - а) когнатська;
    - б) агнатська;
    - в) перегринська;
    - г) латинська.
  - 5.3. «Особою свого права» у Стародавньому Римі вважали:
    - а) главу родини (*pater familias*);
    - б) вільну підвладну особу в агнатській сім'ї;

- в) патриція;
- г) магістрата.

5.4. «Особою чужого права» у Стародавньому Римі вважали:

- а) главу родини (*pater familias*);
- б) підвладну особу в агнатській сім'ї;
- в) полоненого;
- г) іноземця.

5.5. На архаїчному етапі розвитку римської сім'ї поняттям «*familia*» охоплювалися:

- а) тільки агнати;
- б) тільки вільні члени сім'ї;
- в) все, що перебувало в домі *pater familias*, в тому числі майно;
- г) агнати і раби.

5.6. Когнатами у Стародавньому Римі називали:

- а) дітей, народжених у законному шлюбі;
- б) дітей, народжених у незаконному шлюбі;
- в) осіб, на яких поширювалася влада *pater familias*;
- г) кровних родичів.

5.7. Дитина, народжена в шлюбі, укладеному відповідно до норм *jus gentium*:

- а) набувала статусу римського громадянина;
- б) не набувала статусу римського громадянина;
- в) набувала статусу римського громадянина лише якщо народжувалася в місті Рим;
- г) ставала рабом.

5.8. Терміном «*cum manu*» давні римляни позначали шлюб:

- а) з чоловічою владою;
- б) без чоловічої влади;
- в) з жіночою владою;
- г) всі відповіді є правильними.

5.9. Терміном «*sine manu*» давні римляни позначали шлюб:

- а) з чоловічою владою;
- б) без чоловічої влади;
- в) з жіночою владою;
- г) всі відповіді є правильними.

5.10. За Законами XII таблиць жінка могла попередити виникнення повної влади чоловіка над собою, залишаючи дім наприкінці кожного шлюбного року:

- а) на дві доби;
- б) на три доби;
- в) на сім діб;
- г) на десять діб.

Тема 5. Захист цивільних прав. Позови

Питання для обговорення

1. Форми захисту прав.
2. Види римського цивільного процесу.
3. Поняття і види позовів.
4. Позовна давність.
5. Спеціальні засоби преторського захисту.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. У чому полягає відмінність між кримінальним і цивільним процесом?
  - 1.2. Охарактеризуйте приватну саморозправу як форму захисту цивільних прав у Стародавньому Римі?
  - 1.3. Якими були історичні обставини становлення легісакційного процесу (legis actiones)? Охарактеризуйте юридичні особливості цього виду цивільного процесу та зміст його стадій.
  - 1.4. Чим було зумовлено формування процесу по формулі (per formulas)? Охарактеризуйте характерні риси цього виду цивільного процесу та зміст його стадій. Чи змінилася в ньому роль претора порівняно з легісакційним процесом?
  - 1.5. Охарактеризуйте найбільш поширені складові процесуальної формули, що складалася претором.
  - 1.6. Які види процесуальних представників за добровільним представництвом визнавалися римським правом?
  - 1.7. З якими суспільно-політичними процесами в Стародавньому Римі історики пов'язують виникнення екстраординарного процесу? В чому полягають його відмінності від інших видів цивільного процесу?
  - 1.8. Охарактеризуйте систему цивільних позовів за римським правом.
  - 1.9. Що розуміють під позовною давністю? Які її строки встановлювалися римським правом?
  - 1.10. Чим відрізняється позовний захист прав від інтердиктного захисту? Назвіть види преторських інтердиктів (interdicta).
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю характерних рис легісакційного, формулярного та екстраординарного процесу.
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Принцип таліону полягав у тому, що:
    - а) з кривдника стягували великий штраф;
    - б) кривдника за всіх обставин позбавляли життя;
    - в) кривднику дозволялося завдати таке саме зло, яке він завдав потерпілому;
    - г) кривдника звільняли від відповідальності, якщо він був патрицієм, а потерпілий – плебеєм.

5.2. Вкажіть вид судового процесу, правилами якого передбачалося формулювання позовних вимог в урочистій формі в суворій відповідності до записаних у законі слів:

- а) формулярний;
- б) легісакційний;
- в) екстраординарний;
- г) дескриптивний.

5.3. Вкажіть стадії легісакційного процесу:

- а) actio;
- б) jus;
- в) iudicium;
- г) intentio.

5.4. Перша стадія легісакційного процесу проходила за обов'язкової участі:

- а) сенатора;
- б) претора;
- в) імператора;
- г) прокуратора.

5.5. Не дозволялося бути присяжним суддею в легісакційному процесі:

- а) жінкам;
- б) психічно хворим особам;
- в) глухим;
- г) всі відповіді є правильними.

5.6. Вкажіть форми легісакційного процесу:

- а) накладення руки;
- б) вимога про призначення судді;
- в) присяга;
- г) всі відповіді є правильними.

5.7. Вкажіть вид судового процесу, який у II ст. до н. е. був встановлений як додатковий щодо легісакційного процесу:

- а) формулярний;
- б) лібелярний;
- в) екстраординарний;
- г) дескриптивний.

5.8. Вкажіть вид судового процесу, що вводився за законом Ебуція (lex Aebutia):

- а) формулярний;
- б) легісакційний;
- в) екстраординарний;
- г) дескриптивний.

5.9. Частина процесуальної формули, що полягала в заяві, твердженні позивача про належність йому певного права:

- а) інтенція;
- б) демонстрація;
- в) кондемнація;
- г) ад'юдикація.

5.10. Частина процесуальної формули, що полягала в описуванні підстав позову, тобто тих юридичних фактів, які породили право позивача і обов'язок відповідача:

- а) інтенція;
- б) демонстрація;
- в) кондемнація;
- г) ад'юдикація.

Модуль II. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 6. Речі та речові права: загальні положення

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. У яких значеннях розглядалося поняття «річ» у джерелах римського права та працях юристів Стародавнього Риму?
  - 1.2. У чому полягає сутність поділу римськими юристами речей на речі божественного (сакрального) права (*res divini iuris*) і речі людського права (*res humani iuris*)? Наведіть приклади таких речей.
  - 1.3. За яким критерієм римські юристи поділяли речі людського права на публічні та приватні?
  - 1.4. Охарактеризуйте відмінність між речами, що допущені до цивільного обороту (*res in commercio*), і речами, що існують поза оборотом (*res extra commercium*).
  - 1.5. За яким критерієм римські юристи поділяли речі на манциповані (*res mancipi*) і неманциповані (*res nec mancipi*)? Чи був цей поділ притаманний праву інших країн? У чому полягав обряд манципації?
  - 1.6. Поясніть відмінність між речами рухомими (*res mobiles*) та нерухомими (*res immobiles*).
  - 1.7. Охарактеризуйте відмінність між речами родовими (*genera*) та індивідуальними (*species*). Наведіть приклади.
  - 1.8. Поясніть відмінність між речами подільними (*res divisibiles*) і неподільними (*res indivisibiles*). Наведіть приклади речей простих (одиничних), складних та збірних (складених).
  - 1.9. За яким критерієм здійснювався поділ речей на тілесні (*res corporales*) та безтілесні (*res incorporales*)?
  - 1.10. Що римські юристи розуміли під речовим правом?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти структурно-логічну схему «Види речей у римському праві».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. У працях римських юристів речі розглядалися у значенні:
    - а) все, що існує в матеріальному довкіллі;
    - б) все, що може бути предметом правовідносин між особами;
    - в) все, що може бути предметом майнових прав;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.2. Римські юристи у своїх працях відносили до речей:
    - а) рабів;
    - б) дії людей;
    - в) права, які могли бути предметом майнових відносин;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.3. Давні римляни визнавали сакральними речами (*res sacrae*):
    - а) храми;
    - б) міфологічні сказання про богів;
    - в) міські стіни і ворота;
    - г) молитви.

5.4. До «речей вшанованих» (*res religiosae*) як різновиду сакральних речей у Стародавньому Римі належали:

- а) місця для поховання;
- б) вироби із золота;
- в) скульптурні зображення;
- г) святковий одяг.

5.5. Суб'єктом права на публічні речі у Стародавньому Римі визнавався:

- а) магістрат;
- б) римський плебс;
- в) імператор;
- г) римський народ.

5.6. Які з наведених тверджень є правильними з погляду римського права:

- а) річка є публічною річчю;
- б) струмінь води у річці є річчю, що існує поза цивільним оборотом;
- в) вода з річки, налита в посудину, є річчю, допущеною до обороту;
- г) всі наведені твердження.

5.7. Критерієм поділу речей на манциповані (*res mancipi*) і неманциповані (*res nec mancipi*) є:

- а) матеріальна субстанція речей;
- б) правова форма переходу прав на ті чи інші види речей;
- в) належність речей державі;
- г) безпечність речей для суспільства.

5.8. Якщо при відчуженні манципної речі (*res mancipi*) обряд манципації не виконувався, то право власності до набувача:

- а) переходило в усіх випадках;
- б) не переходило;
- в) переходило, якщо набувач не був рабом чи колоном;
- г) переходило, якщо річ мала родові ознаки.

5.9. Згідно з римським правом будинок, що знаходиться на певній земельній ділянці, є власністю:

- а) власника земельної ділянки;
- б) особи, яка побудувала будинок;
- особи, за кошти якої будувався будинок;
- г) особи, яка законно проживає в будинку понад 10 років.

5.10. Речами родовими (*genega*) римляни вважали речі:

- а) що належали всьому роду;
- б) що були успадковані;
- в) що мали спільні риси, притаманні певній групі речей;
- г) що були сімейною реліквією.

Тема 7. Володіння

Питання для обговорення

1. Загальне вчення про володіння у Стародавньому Римі.
2. Виникнення і припинення володіння (посідання).
3. Види володіння.
4. Захист володіння.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Що розуміли під володінням (possessio) римські юристи?
  - 1.2. Якими історичними обставинами пояснюється виникнення інституту володіння в Стародавньому Римі?
  - 1.3. Охарактеризуйте суб'єктивний (animus possidendi) та об'єктивний (corpus possessionis) елементи у фактичному складі відносин володіння.
  - 1.4. Як співвідноситься інститут володіння з інститутом права власності?
  - 1.5. Охарактеризуйте способи виникнення і припинення володіння (посідання). Чи визнавало римське право правонаступництво між попереднім та наступним володільцями?
  - 1.6. Поясніть відмінність між цивільним і натуральним володінням.
  - 1.7. У чому полягає відмінність між титульним і безтитульним володінням?
  - 1.8. За яким критерієм у римському праві здійснювався поділ на неправомірне і правомірне володіння?
  - 1.9. У чому полягає сутність посесорних інтердиктів? Чи мав посесорний захист характер позовного провадження?
  - 1.10. Охарактеризуйте найпоширеніші види посесорних інтердиктів.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Підібрати історичні факти, які доводять закономірність виникнення інституту володіння в Стародавньому Римі.
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Вкажіть інститут, який сформувався у Стародавньому Римі першим:
    - а) право власності;
    - б) володіння;
    - в) сервітут;
    - г) пекулій.
  - 5.2. Під посіданням (possessio) давні римляни розуміли:
    - а) фактичне володіння речами;
    - б) одну з правомочностей власника (право володіння);
    - в) зобов'язальні відносини щодо об'єктів нерухомості;
    - г) різновид права на землю.
  - 5.3. До виникнення інституту володіння у Стародавньому Римі спричинилося:
    - а) утворення Римської республіки;
    - б) утворення Римської імперії;
    - в) кодифікація Юстиніана;

г) захоплення римськими родами земель.

5.4. Назвіть елементи, які давні римляни виділяли у фактичному складі відносин володіння:

а) суб'єктивний (animus possidendi);

б) адміністративний (administro);

в) об'єктивний (corpus possessionis);

г) всі відповіді є правильними.

5.5. Який елемент у фактичному складі відносин володіння трактували як реальне володарювання над предметом (можливість у будь-який момент здійснити певний потрібний суб'єкту вплив на річ):

а) суб'єктивний (animus possidendi)

б) адміністративний (administro)

в) об'єктивний (corpus possessionis)

г) владно-наказовий.

5.6. Який елемент у фактичному складі відносин володіння трактували як наявність володільницької волі щодо речі (тобто намір володіти річчю для себе):

а) суб'єктивний (animus possidendi);

б) адміністративний (administro);

в) об'єктивний (corpus possessionis);

г) владно-наказовий.

5.7. Римське право класичного періоду визнавало можливість здійснення володіння від імені володільця (не особисто володільцем) такими особами:

а) раби володільця;

б) підвладні діти володільця;

в) повірені володільця;

г) всі відповіді є правильними.

5.8. Посесорним захистом у Стародавньому Римі користувалися:

а) тільки власники речі;

б) тільки фактичні володільці речі;

в) як власники, так і фактичні володільці;

г) тільки патриції.

5.9. Соціально-правова сутність володіння відбивається у формулі:

а) «Я маю право на річ»;

б) «Я маю річ»;

в) «Я маю право на дії інших людей щодо речі»;

г) всі відповіді є правильними.

5.10. Чи визнавало римське право наступництво між попереднім та наступним володільцями у разі, якщо володіння набувалося від особи, яка вже здійснювала володіння, шляхом передачі предмета володіння:

а) так;

б) ні;

в) так, якщо суб'єктами передачі були римські громадяни;

г) так, якщо передавалася манципна річ.

Тема 8. Право власності

Питання для обговорення

1. Поняття права власності.
2. Види права власності.
3. Спільна власність.
4. Способи набуття права власності.
5. Обмеження права власності.
6. Припинення права власності.
7. Захист права власності.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «право власності». Які терміни для позначення цього поняття вживали римські юристи?
  - 1.2. Охарактеризуйте правомочності, які утворюють зміст права власності з погляду римської юридичної думки та з сучасної точки зору. Чому римські юристи до правомочностей власника безпосередньо не відносили володіння?
  - 1.3. Назвіть ознаки квіритської власності та поясніть її відмінність від провінційної власності. Чи обґрунтованою є позиція дослідників, які виокремлюють такий вид права власності, як преторська (бонітарна) власність?
  - 1.4. Дайте характеристику правового режиму спільної власності за римським правом.
  - 1.5. Доведіть принципову відмінність первісних і похідних способів набуття права власності та охарактеризуйте кожен з них. Дайте опис обряду манципації.
  - 1.6. Які обмеження права власності передбачалися римським правом?
  - 1.7. Охарактеризуйте підстави припинення права власності на майно за римським правом. В чому полягає сутність дерелікції (*derelictio*)?
  - 1.8. Що розуміють під абсолютністю права власності? Яким чином ця його риса впливає на механізм захисту цього права?
  - 1.9. Охарактеризуйте віндикаційний (*res vindicatio*), негаторний (*actio negatoria*) та прогібіторний (*actio prohibitoria*) позови.
  - 1.10. У чому полягає відмінність правового захисту права власності та володіння (посідання) в Стародавньому Римі?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю «Сутнісні риси володіння і права власності у римському праві».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. У Стародавньому Римі індивідуалізація власності мала місце спочатку тільки щодо:
    - а) нерухомості;
    - б) рухомих речей;
    - в) землі;

г) будівель.

5.2. Вкажіть характерні риси відносин права власності:

- а) безпосередня й абсолютна влада (панування) над річчю;
- б) захист прав власника від порушень з боку «всіх і кожного»;
- в) здатність права власності до відновлення після припинення обмежень, встановлених законом або угодою;
- г) всі відповіді є правильними.

5.3. Для позначення права власності в Стародавньому Римі користувалися терміном:

- а) *dominium*;
- б) *servitutis*;
- в) *contractus*;
- г) *propretas*.

5.4. З погляду римських юристів власник мав такі повноваження (правомочності) щодо своєї речі:

- а) право користування (*ius utendi*);
- б) право збору плодів (*ius fruendi*);
- в) право розпорядження (*ius abutendi*);
- г) всі відповіді є правильними.

5.5. Зміст права власності становлять такі правомочності власника:

- а) право володіння;
- б) право на одержання посагу;
- в) виборче право;
- г) право розпорядження.

5.6. Найпершим архаїчним видом права власності в Римі була:

- а) квіритська власність;
- б) провінційна власність;
- в) преторська власність;
- г) бонітарна власність.

5.7. Назвіть ознаки, які були притаманні квіритській власності:

- а) була доступна виключно римським громадянам;
- б) об'єктами права власності могли бути тільки неманципні речі;
- в) була доступна римлянам і перегринам;
- г) об'єктами права власності могли бути тільки манципні речі.

5.8. Назвіть ознаки, які були притаманні квіритській власності:

- а) доходи від неї було звільнено від будь-яких податкових платежів;
- б) об'єктами права власності могли бути тільки неманципні речі;
- в) єдиним можливим способом набуття права власності була манципація;
- г) доходи від неї оподатковувалися за підвищеною ставкою.

5.9. Власність, що розвивалася на основі преторського захисту прав покупця при абсолютному невизнанні з боку цивільного права:

- а) квіритська власність;
- б) провінційна власність;
- в) родова власність;
- г) бонітарна власність.

5.10. Для Стародавнього Риму доби доміану було характерним:

- а) жорстка диференціація правового режиму квіритської, провінційної, преторської власності;
- б) нівелювання відмінності в правовому режимі квіритської, провінційної, преторської власності;
- в) скасування правового захисту провінційної власності;
- г) встановлення правового захисту провінційної власності.

Тема 9. Права на чужі речі

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Чому обмежені права на чужі речі (*iure in re aliena*) відносять до речового права? Назвіть їх сутнісні риси.
  - 1.2. Вкажіть основні види прав на чужі речі, які знало римське приватне право.
  - 1.3. Дайте визначення поняття «сервітут». Які способи встановлення та припинення сервітутних прав були вироблені римським правом?
  - 1.4. Сервітуту яких видів існували в Стародавньому Римі? У чому полягає відмінність між земельними та особистими сервітутами?
  - 1.5. Які види особистих сервітутів набули поширення в Стародавньому Римі? У чому полягає відмінність між узурфруктом та узусом?
  - 1.6. Охарактеризуйте емфітевзис (право користування чужою земельною ділянкою сільськогосподарського призначення).
  - 1.7. Дайте правову характеристику суперфіція (права користування чужою земельною ділянкою для забудови в межах населеного пункту).
  - 1.8. Дайте визначення поняття «заставне право». Які види застави знало римське право?
  - 1.9. У чому полягають спільні і відмінні риси фідуції та пігнуса?
  - 1.10. Дайте правову характеристику іпотеки за римським правом.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю «Сутнісні риси різновидів речових прав на чуже майно»
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Найдавнішим правом на чужі речі в Стародавньому Римі був:
    - а) сервітут;
    - б) емфітевзис;
    - в) суперфіцій;
    - г) заклад (право застави).
  - 5.2. Назвіть умови встановлення права обмеженого користування чужим майном:
    - а) здійснення цього права було необхідним для управомоченої особи;
    - б) встановлення цього права не суперечило закону;
    - в) встановленням цього права не порушувалися права та законні інтереси власника речі або інших осіб;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.3. Зміст прав на чуже майно (сервітуту, емфітевзису, суперфіцію) становили правомочності, які мали:
    - а) зобов'язальний характер;
    - б) речовий характер;
    - в) державно-владний характер;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.4. Права на чужі речі становили зміст:

- а) відносних правовідносин;
- б) абсолютних правовідносин;
- в) публічних правовідносин;
- г) всі відповіді є неправильними.

5.5. Право обмеженого користування чужою річчю, яке встановлювалося або для створення певних вигод при експлуатації окремої земельної ділянки, або на користь певної особи:

- а) сервітут;
- б) емфітевзис;
- в) суперфіцій;
- г) право застави.

5.6. Сервітутні права в Стародавньому Римі первісно виникли із правовідносин:

- а) особистих немайнових;
- б) земельних;
- в) трудових;
- г) фінансових.

5.7. Назвіть види земельних сервітутів, які існували в Стародавньому Римі:

- а) право проходу через чужу ділянку (iter);
- б) право проходу і прогону худоби через чужу ділянку (actus);
- в) право провести воду з ділянки сусіда на свою землю (aquaeductus);
- г) всі відповіді є правильними.

5.8. Підставою для виникнення сервітуту в Стародавньому Римі був:

- а) закон;
- б) договір;
- в) заповіт;
- г) всі відповіді є правильними.

5.9. У разі поєднання в одній особі власника обтяженого сервітутом майна й особи, в інтересах якої він був установлений, сервітутне право:

- а) об'єднувалося з правом власності;
- б) переходило до Римської держави;
- в) припинялося;
- г) всі відповіді є неправильними.

5.10. У разі смерті особи, на користь якої було встановлено особистий сервітут, сервітутне право за загальним правилом:

- а) припинялося;
- б) успадковувалося;
- в) переходило до Римської держави;
- г) трансформувалося в право володіння.

Тема 10. Загальні положення про зобов'язання

Питання для обговорення

1. Поняття та загальна характеристика зобов'язання.
2. Види зобов'язань.
3. Сторони у зобов'язанні.
4. Підстави виникнення зобов'язання.
5. Зміст зобов'язання.
6. Виконання зобов'язання.
7. Припинення зобов'язання.

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «зобов'язання». Яким терміном його позначали римські юристи?
  - 1.2. Охарактеризуйте основну відмінність речового та зобов'язального права.
  - 1.3. Подайте класифікацію зобов'язань за римським правом. Поясніть сутність натуральних зобов'язань.
  - 1.4. Як називають сторін зобов'язання? Чим характеризуються відносини сторін у зобов'язанні з множинністю осіб?
  - 1.5. Охарактеризуйте перелік підстав виникнення зобов'язання, який виробила римська юриспруденція. Що називають юридичним фактом?
  - 1.6. Як розуміли зміст зобов'язання римські юристи?
  - 1.7. Дайте детальну характеристику вимог належного виконання зобов'язання.
  - 1.8. Якими способами забезпечували виконання зобов'язань у Стародавньому Римі? У чому полягає відмінність між завдатком і заставою?
  - 1.9. Які наслідки за римським правом мало невиконання або неналежне виконання зобов'язання? Як римська юриспруденція розуміла вину?
  - 1.10. Охарактеризуйте способи припинення зобов'язання за римським правом.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Розробити логічно-структурну схему «Види зобов'язань у римському праві».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Як правове відношення, за яким одна сторона (кредитор) має право вимагати від іншої сторони (боржника) вчинити певну дію або втримуватися від дії, визначають:
    - а) правочин;
    - б) угоду;
    - в) зобов'язання;
    - г) делікт.
  - 5.2. Об'єктом зобов'язального права виступає:
    - а) річ;
    - б) дія;
    - в) особа;

г) держава.

5.3. Характерною рисою зобов'язання є те, що воно:

- а) може бути довічним;
- б) не обмежується часом його існування;
- в) завжди має тимчасовий характер;
- г) встановлюється на певний строк.

5.4. Захист зобов'язального права має характер:

- а) абсолютний;
- б) неперсоніфікований;
- в) абстрактний;
- г) відносний.

5.5. Цивільними у Стародавньому Римі вважалися зобов'язання, що:

- а) не були визнані цивільним правом;
- б) одержували тільки преторський захист;
- в) були передбачені Законами XII таблиць та наступними законами;
- г) всі відповіді є правильними.

5.6. Натуральними у Стародавньому Римі вважалися зобов'язання, що:

- а) були визнані Законами XII таблиць;
- б) не одержували позовний і преторський захист;
- в) не були узаконені, але мали юридичне значення (вважалися такими, що існують);
- г) були пов'язані виключно з натуральним господарством.

5.7. Зобов'язання між *pater familias* та підвладними йому особами у Стародавньому Римі вважали:

- а) цивільними;
- б) преторськими;
- в) натуральними;
- г) всі відповіді є неправильними.

5.8. Зобов'язання, в якому боржник зобов'язаний вчинити одну з двох (або декількох) дій, одержало назву:

- а) факультативного;
- б) альтернативного;
- в) добровільного;
- г) необов'язкового.

5.9. Зобов'язання, в яких кожна із сторін має певні права і несе відповідні обов'язки, називають:

- а) реальними;
- б) односторонніми;
- в) двосторонніми;
- г) консенсуальними.

5.10. Управомочена особа, яка в зобов'язанні набуває права вимагати від зобов'язаної особи вчинити певну дію (утриматися від вчинення певної дії), називається:

- а) дебітором;
- б) арбітром;

- в) кредитором;
- г) претором.

Тема 11. Договори: загальні положення

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «договір (contractus)».
  - 1.2. Яка форма договору в історії римського права вважається найдавнішою? Які форми договору виникли після неї.
  - 1.3. Поясніть відмінність між односторонніми та двосторонніми договорами.
  - 1.4. Охарактеризуйте систему контрактів за римським правом. Чому вона вважається «закритою»?
  - 1.5. У чому полягає відмінність між контрактами (contractus) і пактами (pactum)?
  - 1.6. Дайте характеристику змісту договору за римським правом. У чому полягає відмінність між умовами і строками?
  - 1.7. Які умови дійсності договорів розробила римська юриспруденція?
  - 1.8. У чому полягає відмінність між волею сторони договору та її волевиявленням? Охарактеризуйте основні положення римського вчення про помилку.
  - 1.9. В якому порядку римляни укладали договори? Чому акцепт мав бути безумовним?
  - 1.10. У чому полягає відмінність укладення реальних та консенсуальних договорів?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Розробити структурно-логічну схему «Класифікація договорів у римському праві».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Найбільш поширеною підставою виникнення зобов'язань у Стародавньому Римі був:
    - а) делікт;
    - б) договір;
    - в) казус;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.2. Формалізм був притаманний римському договірному праву:
    - а) однаковою мірою на всіх етапах його розвитку;
    - б) більшою мірою на ранніх етапах його розвитку;
    - в) більшою мірою на пізніх етапах його розвитку (період імперії);
    - г) всі відповіді є неправильними.
  - 5.3. Вкажіть найдавніший вид формального договору у Стародавньому Римі:
    - а) стипуляція (stipulatio);
    - б) нексум (nexum);
    - в) літеральний контракт (litteris);
    - г) пакт (pactum).
  - 5.4. Договір, за яким одна сторона (кредитор) набуває тільки права, а друга (боржник) - тільки обов'язки, називається:
    - а) двостороннім;

- б) одностороннім;
- в) неповним;
- г) несиметричним.

5.5. Договори, в яких кожна із сторін має права та обов'язки, тобто одночасно є кредитором і боржником, називаються:

- а) двосторонніми;
- б) збалансованими;
- в) пропорційними;
- г) симетричними.

5.6. Синалагматичними (synallagma) у Стародавньому Римі називали двосторонні договори, якими для сторін встановлювалися:

- а) нерівноцінні (неоднакові за обсягом) права та обов'язки;
- б) рівноцінні (однакові за обсягом) права та обов'язки;
- в) або тільки права, або тільки обов'язки;
- г) всі відповіді є правильними.

5.7. Формальні договори, які визнавалися цивільним правом (ius civile) і забезпечувалися позовним захистом, у Стародавньому Римі називали:

- а) пактами;
- б) контрактами;
- в) угодами;
- г) всі відповіді є правильними.

5.8. Неформальні договори, які не визнавалися цивільним правом (ius civile) і зазвичай не забезпечувалися позовним захистом, у Стародавньому Римі називали:

- а) пактами;
- б) контрактами;
- в) угодами;
- г) всі відповіді є неправильними.

5.9. Контракти, що вважалися укладеними з моменту досягнення домовленості між сторонами, у Стародавньому Римі одержали назву:

- а) реальних;
- б) консенсуальних;
- в) літеральних;
- г) добровільних.

5.10. Контракти, що вважалися укладеними з моменту передачі однією стороною другій стороні речі, у Стародавньому Римі одержали назву:

- а) реальних;
- б) консенсуальних;
- в) літеральних;
- г) відплатних.

Тема 12. Окремі види договірних зобов'язань

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «вербальний контракт (verbis)». Назвіть види цього контракту.
  - 1.2. Охарактеризуйте стипуляцію як різновид вербального контракту.
  - 1.3. Дайте визначення поняття «літеральний контракт (litteris)» та окресліть загальні напрямки розвитку цього правового інституту в Стародавньому Римі.
  - 1.4. Охарактеризуйте синграф і хірограф та доведіть їх переваги порівняно з іншими формами літеральних контрактів.
  - 1.5. Дайте визначення поняття «консенсуальний контракт». Які види консенсуальних контрактів розрізняло римське право?
  - 1.6. Дайте детальну правову характеристику договору купівлі-продажу (emptio-venditio).
  - 1.7. Дайте визначення поняття «реальний контракт». Які види реальних контрактів були відомі римському праву?
  - 1.8. Вкажіть спільні та відмінні риси договору позики (mutuum) та договору позички (commodatum).
  - 1.9. Чим пояснюється існування в римському праві групи безіменних контрактів (contractus innominati)? Які договори утворювали цю групу?
  - 1.10. Назвіть характерні риси пакту (pactum) як різновиду договору.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю «Реальні та консенсуальні контракти в римському праві: спільне і відмінне».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Усні контракти, для укладення яких римлянам необхідно було в установленій послідовності промовити певні слова (формули або фрази), у римському праві одержали назву:
    - а) літеральних;
    - б) вербальних;
    - в) реальних;
    - г) консенсуальних.
  - 5.2. Усний договір, укладений шляхом урочистого виголошення контрагентами певних установлених фраз (запитання майбутнього кредитора і відповіді боржника, яка збігається із запитанням):
    - а) манципація;
    - б) віндикація;
    - в) стипуляція;
    - г) реституція.
  - 5.3. Контракти, які породжували зобов'язання між кредитором і боржником на підставі дотримання письмової форми, у римському праві одержали назву:
    - а) літеральних;
    - б) вербальних;
    - в) реальних;

г) консенсуальних.

5.4. Укладення договору якого виду було недоступно глухим та німим:

- а) застава;
- б) доручення;
- в) стипуляція;
- г) підряд.

5.5. Клятвена обіцянка вільновідпущеника (*jusjurandum liberti*) є різновидом контракту:

- а) літерального;
- б) вербального;
- в) реального;
- г) консенсуального.

5.6. Назвіть засоби укладення літеральних контрактів у Стародавньому Римі:

- а) журнал;
- б) поштовий лист;
- в) книга прибутків і видатків;
- г) всі відповіді є неправильними.

5.7. Документ, написаний в присутності свідків, від імені третьої особи, який засвідчував факт передачі кредитором певної грошової суми боржнику та скріплювався підписами сторін і свідків:

- а) синграф;
- б) журнал (*adversaria*);
- в) хірограф;
- г) всі відповіді є правильними.

5.8. Односторонній документ, виданий і підписаний боржником від власного імені, який засвідчував факт отримання ним від кредитора певної грошової суми:

- а) синграф;
- б) журнал (*adversaria*);
- в) хірограф;
- г) всі відповіді є правильними.

5.9. Контракти, в яких зобов'язання виникає з моменту досягнення сторонами згоди з усіх істотних умов, у римському праві одержали назву:

- а) літеральних;
- б) вербальних;
- в) реальних;
- г) консенсуальних.

5.10. Назвіть види консенсуальних контрактів у Стародавньому Римі:

- а) купівля-продаж;
- б) міна;
- в) доручення;
- г) всі відповіді є правильними.

Тема 13. Позадовісні зобов'язання

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Що означає латиномовне слово *quasi*? Яке застосування воно одержало в юридичній термінології Стародавнього Риму?
  - 1.2. Дайте визначення поняття «квзіконтракт (*quasi ex contractu*)».
  - 1.3. Охарактеризуйте основні види квзіконтрактів.
  - 1.4. Як римське право регулювало ведення чужих справ без доручення (*negotiorum gestio*)?
  - 1.5. Дайте визначення поняття «делікт (*delictum*)» та охарактеризуйте сутність позначуваного ним правового явища.
  - 1.6. Як римське право регулювало зобов'язальні відносини, що виникали з особистої образи (*injuria*)?
  - 1.7. Охарактеризуйте крадіжку (*furtum*) і пограбування (*rapina*), порівнявши ці види деліктів між собою.
  - 1.8. Дайте характеристику неправомірного знищення або пошкодження чужого майна (*damnum injuria datum*).
  - 1.9. Дайте визначення поняття «квзіделікт (*quasi ex delicto*)».
  - 1.10. Охарактеризуйте основні види квзіделіктів.
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Проаналізувати розуміння природи деліктів юристами Стародавнього Риму та сучасними вітчизняними цивілістами й виявити спільне і відмінне в їх підходах.
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Термін «квзіконтракт» у римському праві використовувався для позначення:
    - а) недійсних договорів;
    - б) зобов'язань ніби з договорів;
    - в) нікчемних договорів;
    - г) оспорюваних договорів.
  - 5.2. Для того, щоб одна особа визнавалася кредитором, а інша - боржником у зобов'язаннях ніби з договорів (квзіконтрактах):
    - а) згода між сторонами мала бути зафіксована письмово;
    - б) згода між сторонами мала бути зафіксована стипуляцією;
    - в) згода між сторонами мала бути зафіксована манципацією;
    - г) згода між сторонами не була потрібною.
  - 5.3. Дія, з якої виникало зобов'язання ніби з договорів (квзіконтракт), за характером могла бути:
    - а) протиправною;
    - б) злочинною;
    - в) правомірною;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.4. Вкажіть основні види квзіконтрактів, що існували в Стародавньому Римі:

- а) ведення чужих справ без доручення;
- б) неправомірне знищення або пошкодження чужого майна;
- в) безпідставне збагачення однієї особи за рахунок іншої;
- г) всі відповіді є правильними.

5.5. Вкажіть ознаки ведення чужих справ без доручення:

здійснювалося ведення чужої справи, а не власної;

- а) гестор був зобов'язаний піклуватися на користь господаря за договором (як повірений) або за законом (як опікун);
- б) турбота про чужу справу мала бути з позиції власника економічно вигідною і доцільною;
- г) ведення справ вчинялося на платній основі.

5.6. Вкажіть обов'язки гестора у разі ведення ним чужих справ без доручення:

- а) по закінченні справи надати господарю докладний звіт про свою діяльність;
- б) після виконання передати господарю все отримане по справі;
- в) вести справу як свою власну, з найбільшою вигодою для господаря;
- г) всі відповіді є правильними.

5.7. Вкажіть обов'язки господаря у разі ведення гестором його справ без доручення:

- а) відшкодувати витрати по справі;
- б) прийняти зобов'язання, які виникли в ході ведення справи, і привласнити отриманий дохід;
- в) при несхваленні та визнанні дій гестора недоцільними повернути останньому гроші й речі, на які він збагатів від ведення справи;
- г) всі відповіді є правильними.

5.8. Вкажіть випадки, коли виникало безпідставне збагачення однієї особи за рахунок іншої (як різновид квазіконтракту):

- а) помилкова сплата боргу не тому кредитору
- б) окупація
- в) замість дійсного боржника помилково борг погасила інша особа
- г) шахрайство.

5.9. Вкажіть види кондикційних позовів із безпідставного збагачення:

- а) позов про стягнення оплаченого неіснуючого боргу;
- б) віндикаційний позов;
- в) позов про повернення наданого, мета якого не здійснилася;
- г) негаторний позов.

5.10. Вкажіть види кондикційних позовів із безпідставного збагачення:

- а) позов про повернення одержаного від крадіжки;
- б) віндикаційний позов;
- в) позов про набуття за несправедливою підставою;
- г) негаторний позов.

Тема 14. Спадкове право

Питання та завдання для самоперевірки і контролю засвоєння знань:

1. Дати відповідь на контрольні питання.
  - 1.1. Дайте визначення поняття «спадкування (hereditas)». Яке місце займав інститут спадкування серед інших інститутів римського приватного права?
  - 1.2. Що римські юристи розуміли під спадщиною? Чи існувала спадщина тоді, коли у її складі не було майна (речей) взагалі, а також коли борги померлої особи перевищували її права і вимоги?
  - 1.3. Коротко охарактеризуйте етапи розвитку римського спадкового права та, відповідно, види порядків спадкування за римським правом.
  - 1.4. Чим зумовлена поява спадкування за преторським едиктом і в чому воно полягало?
  - 1.5. Охарактеризуйте сутність заповіту та умови, з додержанням яких він набував сили.
  - 1.6. Які види (форми) заповіту практикувалися в Стародавньому Римі? У чому полягає відмінність між приватними і публічними заповітами?
  - 1.7. Охарактеризуйте історичні особливості спадкування за законом у Стародавньому Римі. Які існували черги спадкоємців?
  - 1.8. Як відбувалося прийняття спадщини (hereditas aditio) за римським правом? Що римські юристи розуміли під спадковою трансмісією (transmissio delationis)?
  - 1.9. Назвіть спільні і відмінні риси легатів і фідеїкомісів.
  - 1.10. Які способи захисту спадкових прав застосовувалися в Стародавньому Римі?
2. Скласти термінологічний словник до теми.
3. Скласти опорний конспект питань для обговорення на семінарському занятті.
4. Скласти порівняльну таблицю «Черги спадкування за законом в історії римського приватного права».
5. Розв'язати тести:
  - 5.1. Спадкове право за своїм змістом в системі римського права:
    - а) належало виключно до речового права;
    - б) належало виключно до зобов'язального права;
    - в) займало проміжне місце між речовим і зобов'язальним правом;
    - г) не мало жодного стосунку до речового й зобов'язального права.
  - 5.2. Універсальне правонаступництво (sucessio universitas), що забезпечується спадковим правом, полягає в тому що спадкоємець:
    - а) може погодитися на наступництво лише в правах, відмовившись від обов'язків (боргів);
    - б) має право вибрати майнові об'єкти, які бажає успадкувати, відмовившись від інших об'єктів;
    - в) бере на себе майнові права й обов'язки спадкодавця як одне юридичне ціле;
    - г) всі відповіді є правильними.
  - 5.3. Сингулярне правонаступництво (sucessio universitas), що забезпечується спадковим правом, полягає в тому що спадкоємець:

- а) може погодитися на наступництво лише в правах, відмовившись від обов'язків (боргів);
- б) має право вибрати майнові об'єкти, які бажає успадкувати, відмовившись від інших об'єктів;
- в) бере на себе майнові права й обов'язки спадкодавця як одне юридичне ціле;
- г) одержує з волі спадкодавця окремі права без покладення на нього обов'язків.

5.4. Поняття «спадщина» римські юристи трактували як:

- а) сукупність прав і обов'язків спадкодавця;
- б) виключно майно спадкодавця;
- в) виключно майно та майнові права спадкодавця;
- г) матеріальні та нематеріальні активи, що належали спадкодавцю.

5.5. За римським правом спадкування можливе було:

- а) виключно за заповітом;
- б) виключно за законом;
- в) в кожному конкретному випадку або за законом, або за заповітом;
- г) в кожному конкретному випадку за законом і заповітом одночасно (одна частина спадщини могла перейти до спадкоємця за заповітом, а інша частина цієї ж спадщини - до спадкоємців за законом).

5.6. На найдавнішому етапі розвитку римського спадкового права (до створення Законів XII таблиць) основним видом було спадкування:

- а) за заповітом;
- б) за законом;
- в) за преторським едиктом;
- г) за правом Юстиніана.

5.7. Цивільне спадкування (hereditas), яке регламентувалося Законами XII таблиць, передбачало, що спадкоємцями за законом могли бути:

- а) лише агнати померлого;
- б) лише когнати померлого;
- в) будь-які фізичні та юридичні особи;
- г) лише діти померлого від законного римського шлюбу.

5.8. Преторська система спадкування:

- а) звузила коло спадкоємців за законом;
- б) розширила коло спадкоємців за законом;
- в) скасувала спадкування за законом;
- г) скасувала спадкування за заповітом.

5.9. Спадкоємцями за преторським едиктом могли бути:

- а) лише агнати померлого;
- б) лише когнати померлого;
- в) будь-які фізичні та юридичні особи;
- г) як агнати, так і когнати померлого.

5.10. Еманциповані діти померлого могли спадкувати:

- а) лише за цивільним правом;
- б) як за цивільним, так і за преторським правом;

в) лише за преторським правом;

г) або за цивільним, або за преторським правом за їх вибором.